

Oslo Tingrett
v/sorenskriver Geir Engebretsen
Postboks 8023 Dep.,
0030 Oslo

Oslo 2011-12-07

Søknad om unntak fra forbud i domstoloven § 131 a i 22. juli-saken

Norsk Presseforbund og Norsk Redaktørforening søker med dette, på vegne av alle medier, om unntak fra opptaksforbudet i domstoloven § 131 a med bakgrunn i "Forskrift om fotografering under straffesak" (FOR-1985-11-15-1910), for hovedforhandlingene i straffesaken mot Anders Behring Breivik for terrorhandlingene i Oslo sentrum og på Utøya 22. juli 2011, som er berammet til å starte i Oslo tingrett 16. april 2012.

Søknaden gjelder alle former

Søknaden gjelder alle former for opptak og overføring, som stillbildefotografering, lydopptak og opptak for radio og fjernsyn, herunder også nettdistribuert kringkasting, men vi vil senere i søknaden komme tilbake konkrete alternativer for en tillatelse. Vi tar som utgangspunkt at forbudet kun gjelder mens retten er satt og at det ikke gjelder domsavsigelsen, slik at fotografering og opptak vil være tillatt før og etter rettsmøtene, og i pauser.

Formålet med opptak/overføring

Formålet med fotografering, opptak og overføring er å sikre at norsk allmennhet får best mulig innsyn i og kontroll med domstolens behandling av det som må kalles den groveste forbrytelse i Norge etter 2. verdenskrig. Saken har forståelig nok vakt omfattende allmenn interesse ikke bare i Norge, men over hele verden. På denne bakgrunn vil overføring fra rettssalen også gi mediene og rettsvesenet selv en sjelden anledning til å vise allmennheten hvordan en norsk rettssak fungerer, i motsetning til hvordan det skjer i de dominerende amerikanske tv-seriene.

Grunner som taler for unntak

Vi antar at det ikke er nødvendig med omfattende argumentasjon for hvorfor vi mener at loven hjemler adgang til unntak etter bestemmelsens andre ledd og tilhørende forskrift. Etter forskriftens § 3 kan retten tillate fotografering og opptak etter alternativ b), når "saken har betydelig offentlig interesse". I den forbindelse minner vi om at Stortingets justiskomite ved lovbehandlingen uttalte at "Komiteen er av den mening at dette dispensasjonshøvet ikkje bør tolkast for snevert, og bør nyttast t.d. i saker som har alminnelig offentlig eller historisk interesse."¹ Dette kriteriet er i sjelden grad til stede i 22. juli-saken, samtidig som siktede har erkjent de faktiske forhold.

Vi finner det også riktig her å minne om betydningen av dokumentasjon av historiske hendinger, slik vi kjenner det eksempelvis fra radio-opptak og fotografier fra rettssaken mot Quisling i 1945, bilder fra av rettssaken mot Hamsun i 1947, fra rettssaken mot Agnar Mykle i 1956 om inndragelsen av boken "Sangen om den røde rubin" og fra rettsforhandlingene i Nesset-saken i Orkdal i 1982. Alle disse opptakene ble gjort før opptaksforbudet kom inn i domstolloven med virkning fra 1. januar 1986.

Generelt kan det også vises til at flere domstoler rundt i landet har gitt diverse tillatelser til fotografering og opptak i saker som etter kriteriene i forskriftens § 3 klart må regnes som "mindre" i forhold til 22.-julisaken. Det gjelder for eksempel Lesja-saken i Eidsivating lagmannsrett på Hamar i 1987, Bjugn-saken i Frostating lagmannsrett i Trondheim 1993, Greven-saken i Eidsivating lagmannsrett i Oslo i 1994, Tistedalsdrapssaken i Eidsivating lagmannsrett i Sarpsborg i 1994, Liland-saken (gjenopptakelse og frifinnelse) i Eidsivating lagmannsrett i Oslo 1994, direktesending fra en ankesak i Orderudsaken i Høyesterett 2002, og Traffickingsaken i Oslo tingrett 2005.

Det vil være direkte oppsiktvekkende om Oslo tingrett velger å se bort fra de viktige samfunnsmessige og historiske hensyn som i lovens forarbeid begrunner adgangen til å gjøre unntak fra forbudet. Om det i noen sak noensinne skulle være omstendigheter til stede for unntak, så er det nettopp i 22. juli-saken.

Grunner som taler i mot unntak

De grunner som er anført i lov og forskrift som kan tale imot at tillatelse gis, er etter vår oppfatning ikke til stede i særlig grad. Det er nevnt i forskriftens § 3 andre ledd første setning at tillatelse ikke skal gis "når fotografering eller opptak kan antas å få uheldig virkning for behandlingen av saken". I dette tilfelle forstår vi at domstolen uansett vil gjennomføre egne opptak med sikte på overføring både til andre rettssaler i tinghuset og til tinghus i andre byer. Dette tilsier at tillatelse ikke kan nektes for mediene for tilsvarende opptak/overføring med begrunnelse i at dette forstyrrer rettens forhandlinger. Ettersom siktede har erkjent de faktiske forhold kan vi heller ikke se at en tillatelse kan ha uheldig virkning sakens innhold.

Etter forskriftens § 3 andre ledd andre setning skal tillatelse nektes bl a når opptak vil "medføre en urimelig belastning for tiltalte, hans nærmeste eller for andre berørte som deltar i saken". Vi kan vanskelig se at dette kan være aktuelt som grunnlag for å nekte tillatelse til opptak overhodet, men ser at det kan være enkelte deler av hovedforhandlingene hvor det kan være aktuelt å nekte unntak, helt eller delvis, eller at unntak gis på særlige vilkår. Vi kommer tilbake til dette spørsmålet nedenfor, under "gjennomføring av opptak/overføring".

Gjennomføring av opptak/overføring

¹ Innst.O.nr.27 (1980-81), side 41.

Slik vi tolker lov og forskrift om fotografering og opptak har retten anledning til å detaljregulere gjennomføringen av en eventuell tillatelse, dels ved å gi ulike rammer for eksempel for stillbildefotografering, for lyd- og video-opptak, og dels ved å gi tillatelse i ulik grad for deler av rettsforhandlingene.

Under alle omstendigheter går vi ut fra at domstolen og representanter for de ulike mediene samarbeider om å fastsette antall kameraer/mikrofoner og plasseringen av dem.

Vi forutsetter også at dersom det blir aktuelt med befaringer og praktiske hensyn gjør det nødvendig å begrense antall mediefolk, ber vi om at retten og medienes representanter samarbeider om pool-ordninger for fotografering og opptak under befaringene.

Vår søknad om tillatelser vil på denne bakgrunn bli delt i tre hovedgrupper, og deretter vil vi spesifisere alternativer for avgrensninger i forhold til rettssakens parter og innhold.

A – lyd- og videoopptak

1. Ettersom domstolen skal gjøre opptak for bilde- og lydoverføring til flere andre rettssaler i Oslo tinghus og til flere tinghus i andre byer, søker vi om at signalene til denne overføringen gjøres tilgjengelig for mediene, for egen distribusjon (direkte overføring eller som opptak for senere sending), eventuelt med de forbud som gis underveis mht umiddelbar offentliggjøring (forskriftens § 4 tredje setning). Vi antar at kostnadene ved produksjonen i dette tilfelle kan deles med en mediepool.
2. Hvis det er motforestillinger til nr 1, søkes det tillatelse til at en mediepool gjør et tilsvarende samlet lyd- og/eller film-opptak av hele rettssaken, med sikte både på direkte overføring og for historiske bevaring, men med de unntak for umiddelbar offentliggjøring som er nevnt under 1.
3. Dersom punkt 1 eller 2 ikke imøtekommes, søkes det om tillatelse til en mediepool å gjøre lyd- og video-opptak med sikte på bruk i redigerte sendinger, med de unntak som retten finner nødvendig.

B – stillbildefotografering

1. Stillbildefotografering under rettsforhandlingene kan med dagens nesten lydløse og lyssterke kameraer gjøres uten at forhandlingene forstyrres, dersom fotografene holder seg i ro på bestemte plasser i salen. Vi søker derfor om en generell tillatelse til stillbildefotografering under rettsforhandlingene, med unntak for fotografering av vitner blant de overlevende og pårørende som ikke ønsker eksponering i mediene, og eventuelle andre nødvendige unntak etter rettens bestemmelse.
2. Dersom punkt B1 ikke imøtekommes, søkes det om tillatelse for en mediepool med inntil to stillbildefotografer til å fotografere under rettsforhandlingene fra bestemte posisjoner i rettssalen, og med de unntak som er nevnt i punkt B1.

C – stillbildefotografering og lyd- og videoopptak

1. Det søkes om at akkrediterte medier, eller til en mediepool, gis tillatelse til stillbildefotografering og lyd- og video-opptak i de første femten minutter etter at retten er satt på åpningsdagen.
2. Det søkes om at en mediepool gis tillatelse til stillbildefotografering og lyd- og video-opptak i de første fem minutter etter at retten er satt, hver dag under rettssaken.

Begrensninger i tillatelsene:

- a) Tillatelse gis ikke til å fotografere eller å filme inn mot de deler av publikumsplassene som er avsatt for overlevende og pårørende i hovedrettssalen eller i rettssaler som er spesielt reservert for disse gruppene.
- b) Tillatelse gis ikke til å fotografere eller å gjøre lyd- og video-opptak av vitnemål fra overlevende eller pårørende som ikke uttrykkelig har gitt samtykke til at dette skjer.
- c) Tillatelse gis ikke til å gjøre opptak i de tilfeller retten fastsetter referatforbud eller forbud mot umiddelbar offentliggjøring under rettens gang.

Når det gjelder de profesjonelle aktørene regner vi med at det ikke er aktuelt med forbud, og vi inkluderer da både politivitner, sakkyndige og tilsvarende personer blant de profesjonelle aktører. Vi kan vanskelig se at andre enn de ikke profesjonelle vitner bør omfattes av foto- og opptaksforbudet.

Det enkelte medium som eventuelt overfører rettssaken helt eller delvis direkte vil selvsagt ha ansvar for innholdet i forhold til etiske retningslinjer og lovgivning, og derfor også selv å bestemme om det skal legges inn forsinkelser i overføringen med tanke på eventuelle behov for redigering.

Med tanke på overlevende og pårørende som ikke ønsker eksponering i mediene, anmoder vi om at domstolen sørger for at disse – som eventuelle publikummere i rettssalene – blir plassert i egen sone i hovedrettssalen eller eventuelt i rettssaler med overføring, der mediene ikke skal ha adgang til å gjøre opptak.

Vi minner samtidig om at vi har tatt opp behovet for at vitner som ikke ønsker opptak eller å bli intervjuet av mediene, får en skjermet adgang og utgang fra rettssalen. Vi har også nevnt behovet for tilrettelegging av ”pressekonferanser”, f.eks i rettssalen, etter dagens rettsmøte. Vi antar at dette er spørsmål som kan drøftes videre i møter mellom mediegruppen og tingretten.

Andre spørsmål

Vi antar at retten vil passe på – når eller hvis det blir nødvendig – å minne om eventuelle begrensninger i rettsforhandlingenes offentlighet ved starten av alle rettsmøter, også etter pauser (domstolloven § 124 tredje ledd). Sannsynligvis bør det gjøres tilsvarende oppmerksom på dette i rettssaler der saken blir fulgt via skjerm. Vi mener at dette er særlig viktig med så mange ikke-profesjonelle tilhørere og så mange utenlandske mediefolk som ikke er fortrolig med norske rettsregler. Dette problemet kom også til syne under det åpne fengslingsmøtet i november.

Det er selvsagt ingen tvil om at Oslo tingrett vil gjennomføre rettssaken i profesjonelle former, men vi minner likevel om risiko for misforståelser som kan oppstå – særlig i forhold til mange tilhørere og utenlandske mediefolk. Vi tenker da særlig på at dommeren sørger for å markere rettsforhandlingenes start, pauser og avslutning på en tydelig måte, for å unngå situasjoner som Eidsivating lagmannsrett måtte rette opp i sak LE-1997-433. Under forhandlingene i en straffesak i Nord-Østerdal herredsrett i juni 1977 oppsto misforståelser omkring lovligheten ved fotografering i det som fotografen mente var pauser.

Vi går ut fra at retten er innforstått med at lydopptak for personlige formål (for eksempel til støtte for skriftlig mediereferat) er tillatt. På samme måte regner vi med at det ikke blir lagt

restriksjoner på medbringelse av medienes arbeidsverktøy i form av lydbåndopptakere, pc'er, skjerm Brett og at retten er innforstått med at referater kan bli sendt direkte ved hjelp av dataprogram som "cover-it-live" og lignende.

Det er sterkt ønskelig at eventuelle innskrenkninger i offentlighet som besluttet på forhånd blir formidlet skriftlig på flere språk til de utenlandske mediefolkene, sammen med en generell orientering om aktuelle rettsregler i Norge.

Med vennlig hilsen

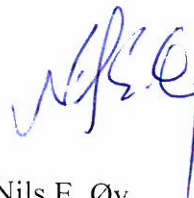
Norsk Presseforbund

Per Edgar Kokkvold

Generalsekretær

Norsk Redaktørforening

Nils E. Øy

Generalsekretær